

גמרא בבא בתרא (ב, א) - עין הרע

רב דניאל שטיין

א. משנה אבות (פרק ה משנה יט) - כל מי שיש בידו שלשה דברים הללו מתלמידיו של אברהם אבינו וכו' עין טובה ורוח נמוכה ונפש שפלה [רע"ב (שם) - מסתפק במה שיש לו ואינו חומד ממון אחרים. שכן מצינו באברהם שאמר למלך סדום (בראשית י"ד) אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך].

ב. רש"י (בראשית טז, ה) - "ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה. ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט ה' ביני וביניך. ויאמר לה מלאך ה' הנך הרה וילדת בן וקראת שמו ישמעאל כי שמע ה' אל עניך" - שהכניסה עין הרע בעיבורה של הגר והפילה עובריה, הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון.

ג. רש"י (בראשית כא, יד) - "וישכם אברהם בבקר ויקח לחם וחמת מים ויתן אל הגר שם על שכמה ואת הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע" - אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו. [גור אריה (שם) - הוא דאמרינן בפרק הפועלים (בבא מציעא פז, א) 'עד יעקב לא הוי חולשה', ותירץ הרא"ם היינו חולי בידי שמים לא הוי, אבל חולי הבא בידי אדם דהיינו עין הרע - היה אף קודם לכן, דעין הרע הוא כאילו הכה אותו בחרב, ואין ספק שהחרב היה עושה אותו חולה].

ד. גמרא בבא מציעא (קז, ב) - והסיר ה' ממך כל חלי אמר רב זו עין, רב לטעמיה דרב סליק לבי קברי עבד מאי דעבד אמר תשעין ותשעה בעין רעה ואחד בדרך ארץ.

ה. רש"י (שמות ל, יא) - "כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו לה' בפקד אתם ולא יהיה בהם נגף בפקד אתם" - שהמנין שולט בו עין הרע והזכר בא עליהם.

ו. גמרא יומא (כב, א) - דאמר רבי יצחק אסור למנות את ישראל אפילו לדבר מצוה.

ז. גמרא פסחים (ג, ב) - תנו רבנן המשתכר בקנים ובקנקנים אינו רואה סימן ברכה לעולם מאי טעמא כיון דנפיש אפחזייהו שלטא בהו עינא.

ח. גמרא בבא מציעא (מב, א) - אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך תנא דבי רבי ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמך.

ט. מדרש תנחומא (פרשת כי תשא סימן לא) - פסל לך וכו' הלוחות ראשונות על שנתנו בפומבי לפיכך שלטה בהם עין הרע ונשתברו וכאן א"ל הקדוש ברוך הוא אין לך יפה מן הצניעות.

י. גמרא בבא מציעא (פד, א) - רבי יוחנן הוה אזיל ויתיב אשערי טבילה אמר כי סלקן בנות ישראל מטבילת מצוה לפגעו בי כי היכי דלהוו להו בני שפירי כוותי גמירי אורייתא כוותי אמרו ליה רבנן לא מסתפי מר מעינא בישא אמר להו אנא מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא דכתיב בן פרת יוסף בן פרת עלי עין ואמר רבי אבהו אל תקרי עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי בר חנינא אמר מהכא וידגו לרב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסים אותם ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן.

יא. רש"י (בראשית לג, ז) - "ותגש גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש יוסף ורחל וישתחוו" - בכלן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף נגש לפניה, אמר אמי יפת תואר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמוד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת (מט כב) עלי עין.

יב. שו"ע (סימן קמא סעיף ו) - יכולים לקרות ב' אחים זה אחר זה והבן אחר האב, ואין מניחים אלא בשביל עין הרע.

יג. רמ"א (אהע"ז סימן סב סעיף ג) - וי"א דאין לברך לב' חתנים ביחד, משום עין הרע.

יד. מגדול עוז (שכנים פרק ב הלכה טז) - שאלה לא היתה לאנשים גדולים כמוכם לשאול אותה וכי לא שאני בין היזק ראייה שהוא היזק גדול ודאי שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו ובין היזק ראייה שיראה קמת חבירו משום עינא בישא שאלו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה ואותו השינוי שינויא בעלמא הוא ואינו אליבא דהילכתא.

טו. אור החיים הקדוש (במדבר כג, ח) - לפי שמדתו יתברך להאריך אפו לעוברי רצונו בין לצדיק כשיחטא בין לרשע הגם שירצה לחטוא, ומדה זו היא אחת מ"ג מדות רחמים שנאמרו למשה ונוהגת תמיד זולת בעת אשר יזעום ה' דכתיב כי רגע באפו (תהלים ל) אז מתגברים הדינים על הנתבע במשפט באותו זמן ולא תתנהג מדה זו של ארך אפים, וכמו כן כשיקלל אדם את חברו תסובב הקללה שעונותיו אשר ה' מאריך לו אפו עליהם ימהר ליפרע ממנו, אבל אם אין לו עון לא תועיל קללת המקלל כלום.

טז. מהרש"א ברכות (נה, א) - כי כמו שמצינו שיש כח בנפש האדם לפעול בעינו לטוב כדכתיב טוב עין הוא יבורך וכן בהפך ברע עין כבלעם ובכמה מקומות וכיוצא בזה בדבורו הקל כדאמרינן (לעיל ז, א) אל תהא ברכת הדיוט כו' ואל תהא קללת הדיוט קלה בעיניך.

יז. ספר מכתב מאלהו (ח"ג עמוד שיג) - כי באמת זה שמקנא בחבירו הרי הוא מתחייב בעצמו בצערו וכו' אבל זה שעל ידו היה לחבירו צער של קנאה הוא גם כן נענש ויכול להפסיד את עשרו.

יח. רש"י (במדבר כד, ב) - "וישא בלעם את עיניו וירא את ישראל שכן לשבטיו" - בקש להכניס בהם עין רעה וכו', ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין, ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה, שלא יציץ לתוך אהל חבירו וכו', עלה בלבו שלא יקלל.

יט. מדרש רבה (פרשת מקץ פרשה צא סימן ב) - "ויאמר יעקב לבניו למה תתראו", אמר להם אל תוציאו בידכם פרוסה, (נ"א פרוטות), ואל תכנסו כלכם בפתח אחת מפני העין.

כ. שו"ת אגרות משה (אבן העזר חלק ג סימן כו) - בענין עין הרע ודאי יש לחוש אבל אין להקפיד הרבה כי בדברים כאלו הכלל מאן דלא קפיד לא קפדינן בהדיה, כהא דמצינו בזוגות בפסחים דף ק"י. אבל איני רואה בזה שאשה צעירה שהוא כדרך העולם להתעבר שיהיה שייך עין הרע ואין להקפיד בזה. ובדבר הרמב"ם והמאירי ודאי לא יפלגו על הגמ' בדברים שחוששין לעין הרע אבל אין להקפיד כל כך, וגם רק בדבר שלא מצוי לפי דרך העולם שייך לחוש ולא לדברים מצויים.

כא. אברבנאל (פרשת כי תשא) - דבר מפורסם בין האנשים ההיזק הבא מהעין הרע שהוא כמו שכתב הפלוסוף שיצא מן העין אידים מהמותרים אשר ידחם הטבע וזה מהאיש בעל הנפש הרעה הקנאית ולא רסיות אותם האידים יפעלו בדברים המוכנים לקבל אותו פועל עד שיתכן שימותו אנשים בהבטתם וזה הוא סבת הנגף המגיע מהמנין כי בהיות המנין גדול מאד מרבוי הדברים הנמנים יפעל בהם העין הרע ויתמעטו.

כב. משנה אבות (פרק ב משנה יא) - רבי יהושע אומר עין הרע ויצר הרע ושנאת הבריות מוציאת את האדם מן העולם. [לבינו יונה (שם) - פ' מי שאינו שמח בחלקו ועוין את חברו העשיר ממנו מתי יעשר עושר גדול כמוהו והוא גורם רע לעצמו. ולחברו כאשר אמרו חכמי הטבע. מכל אשר לרעהו אויר עולה מן המחשבה ההוא ושורף את הדברים שעוין בהם בעיניו הרע. גם בקרבו ישרף אחר שמתאוה לדברים שאין יכולת מצוי בידו לעשות המחשבה ההיא מקלקלת גופו כי יתקצר רוחו ומוציאתו מן העולם וזהו עין הרע].

כג. חזון איש (חו"מ ליקוטים סימן כא) - מסודות הבריאה כי האדם במחשבתו הוא מניע גורמים נסתרים בעולם המעשה ומחשבתו הקלה תוכל לשמש גורם להרס ולחרבן של גשמים.

כד. ספר עין הרע בעין היהדות (עמוד תו) - נפוץ בעיני עין הרע כי מי שאינו חושש הימנה אינה מזיקה אותו ואסמכוה על הא דאמרינן במסכת פסחים (ק, ב) לענין זוגות, כללא דמילתא כל דקפיד קפיד בהדיה ודלא קפיד לא קפדי בהדיה וכו' האם נכונה האמרה? והשיב הגר"ח קנייבסקי: אין שייך לעין הרע לא שמעתי אינו נכון.

כה. גמרא ברכות (נה, ב) - האי מאן דעייל למתא ודחיל מעינא בישא לנקוט זקפא דידא דימיניה בידא דשמאליה וזקפא דידא דשמאליה בידא דימיניה ולימא הכי אנא פלוני בר פלוני מזרעא דיוסף קאתינא דלא שלטא ביה עינא בישא.

כו. ראשית חכמה (שער האהבה בשלהי פרק עשרי) - פירש בזוהר וכו' שכאשר האדם מזכיר שבת חבירו צריך לברכו כדי שלא ישלוט בו עין הרע.

כז. ילקוט ראובני (פרשת ויחי פסקה קי) - אות ה"א מועיל לעין הרע ועל כן תעשה אות ה"א מכסף או משאר מתכות ותחלה בצואר התינוק וזהו סוף נתוסף לו אות ה"א ולא שלטא עליו עינא בישא, וכן ברכת כהנים מציין מן החרכים לברכם מעינא בישא.